

МЕТОДОЛОГІЯ ВЕДЕННЯ ДІАЛОГУ У ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ

METHODOLOGY OF CONDUCTING DIALOGUE IN DEEP COGNITION OF PSYCHE

У діагностико-корекційному процесі у групах активного соціально-психологічного пізнання методологічні передумови ведення діалогу включають об'єктивування смислів спонтанної поведінки суб'єкта за умов візуалізованої самопрезентації. Опредметнення психіки є необхідною передумовою цілісності її пізнання (синтез свідомого й несвідомого) завдяки діалогічній взаємодії психолога з респондентом, що враховує як мову свідомого (слово), так і мову несвідомого (опредметнені засоби самопрезентації). Стаття розкриває методологічні передумови ведення діалогу в контексті єдності свідомих та несвідомих аспектів психіки в діагностико-корекційному процесі АСПП, що підпорядковані закону «позитивна дезінтеграція психіки (ослаблення деструктивних її утворень) та вторинна інтеграція на більш реалістичних засадах».

Метод глибокого пізнання психіки – активне соціально-психологічне пізнання (далі – АСПП) – розширює резерви адаптивності суб'єкта завдяки пізнанню себе через символи об'єктивного світу, що сприяє розв'язанню внутрішньо стабілізованих суперечностей психіки, які їй задають особистісну проблему (внутрішню стабілізовану суперечність).

Діалогічна взаємодія психолога з респондентом у системі «П ↔ Р» підкорена методології глибокого пізнання, провідним механізмом якої є позитивна дезінтеграція психіки, від характеру якої і залежить прогресивність вторинної інтеграції. Останнє пояснює подвійна заданість актуалізації психічних процесів методом АСПП: з одного боку, спонтанність поведінки учасників глибокого пізнання, а з іншого, – забезпечення діалогічної взаємодії психолога з респондентом через яку фактично здійснюється ослаблення викривлень соціально-перцептивної реальності (заданих системою психологічних захистів). Глибоке пізнання спирається на принцип детермінізму: у психіці «просто так» нічого не буває; діалогічна взаємодія психолога з респондентом (за умов спонтанності його поведінки) спрямована на «дешифрування» візуалізованих самопрезентацій, що є базовим для забезпечення об'єктивності глибокого пізнання.

Метою АСПП є пізнання фіксації психіки, які в енергетичній активності перевершують ініціативи (спонуки) свідомого. Діалог у глибокому пізнанні є центральним ланцюгом, який єднає візуалізовані засоби самопрезентації суб'єкта (учасника АСПП) з вербальними їх інтерпретаціями.

Результати проходження майбутніми психологами діагностико-корекційного процесу у групах АСПП пов'язані з пізнанням ними глибоких витоків внутрішніх суперечностей психіки людини, що виявляються в різноспрямованості «логіки свідомого» та «логіки несвідомого». Пізнання та сприяння розв'язанню суб'єктом виявленої в АСПП внутрішньої суперечності психіки пробуджує інстинкт самозбереження, який посилює адаптивність майбутніх психологів до реалій життя та розширює можливість особистісно-професійної самореалізації.

Завдяки природній здатності психіки до

перекодування у візуалізовані засоби (зі збереженням інформаційних еквівалентів) окреслилися перспективи для подальшого посилення об'єктивності глибокого пізнання з оперттям на діагностико-корекційний діалог психолога з респондентом. Введення нами основоположного принципу «візуальної самопрезентації психіки учасниками АСПП» створює об'єктивні передумови для реалізації діалогічної взаємодії психолога з респондентом.

Ключові слова: методологія пізнання, діалог, корекція, особистісна проблема, діагностика, свідоме, несвідоме, психологічний захист, психологічна проблема, репрезентант психіки, символ, інформаційний еквівалент, архетип.

In the diagnostic and correctional process in groups of active socio-psychological cognition, the methodological prerequisites for dialogue include the objectification of meanings of a subject's spontaneous behavior under the conditions of visualized self-representation. The article reveals the methodological prerequisites for dialogue in the context of unity of the conscious and the unconscious due to the dialogue interaction of the psychologist with the respondent, taking into account both the language of the conscious (word) and the language of the unconscious (objectified means of self-representation). The article reveals the dialogue as a connecting link between conscious and unconscious aspects of the psyche in the diagnostic and correctional process of ASPC, which are subject to the law discovered by us: "positive disintegration of the psyche (weakening of its destructive formations) and secondary integration according to more realistic principles".

The method of in-depth cognition of the psyche is the "active socio-psychological cognition" (hereinafter referred to as ASPC) expands the reserves of adaptability of the subject due to self-cognition through the symbols of the objective world, which helps to resolve internally stabilized contradictions of the psyche, which create a personal problem (internally stabilized contradiction).

Dialogue interaction of the psychologist with the respondent in the "P ↔ R" system is subordinated to the in-depth cognition methodology, the leading mechanism of which is the positive disintegration of the psyche, on the nature of which the progress of the secondary integration depends. The latter is explained by the double task of mental processes actualization by the ASPC method: on the one hand, the spontaneity of the behavior of in-depth cognition participants, and on the other – ensuring the dialogue interaction of the psychologist with the respondent through which the distortions of socio-perceptual reality (set by the psychological defenses system) is weakened. In-depth cognition is based on the determinism principle: nothing happens in the psyche "just like that"; the dialogue interaction of the psychologist with the respondent (given the spontaneity of his behavior) is aimed at "deciphering" the visualized self-representations, which is the basis for ensuring the objectivity of in-depth cognition.

The purpose of ASPC is to objectify the fixations of the psyche, which exceed the impulses of the

УДК 159.964.28

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.40>

Яценко Т.С.

д.психол.н., академік Національної академії педагогічних наук України, професор кафедри практичної психології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Галушко Л.Я.

к.психол.н., доцент кафедри психології
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Євтушенко І.В.

к.психол.н., доцент кафедри практичної психології
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

initiatives (urge) of the conscious. Dialogue in in-depth cognition is the central link that connects the visualized means of self-representation of the subject (ASPC participant) with their verbal interpretations.

The results of the future psychologists passing the diagnostic-correction process in ASPC groups are connected with the cognition of the in-depth origins of the internal contradiction of a person's psyche, which is manifested in the diversity of the "logic of the conscious" and the "logic of the unconscious". Cognition by and assistance to the subject in solving the internal contradiction of the psyche revealed by ASPC awakens the self-preservation instinct, which enhances the adaptability of future psychologists to the realities of life and expands the possibilities of personal and professional self-realization.

Due to the natural ability of the psyche to recode into the visualized means (with the preservation of information equivalents), prospects for the further intensification of objectivity of the implementation of in-depth cognition based on diagnostic and corrective dialogue between a psychologist and a respondent opened up. We introduce the fundamental principle of "visual self-representation of the psyche by ASPC participants" which creates objective prerequisites for the implementation of the dialogue interaction of a psychologist with a respondent.

Key words: *methodology of cognition, dialogue, correction, personal problem, diagnosis, conscious, unconscious, psychological defense, psychological problem, representation of the psyche, symbol, information equivalent, archetype.*

Актуальність теми. Метод психоаналізу базувався переважно на вербальних асоціаціях людини. Основою ж глибинного пізнання психіки є: а) тематична візуалізація психіки самим суб'єктом (до зустрічі з психологом) та розташування презентантів (психомалюнків) в порядку їх значущості, що й визначає послідовність їх вербально-аналітичної інтерпретації; б) діагностико-корекційний процес АСПП ґрунтується на *діалогічній взаємодії психолога з респондентом*. Єднальною ланкою для психоаналізу і глибинної психології є проблема семіотики. Окремі вчені вбачали у фігурі З. Фрейда визначного семіотика. Зокрема Ж. Лакан вважав, що модель дослідження вільних висловлювань дійсно підтверджується тим, що *слово* у психоаналітичній процедурі З. Фрейда відіграє провідну роль. Психоаналіз, за висловом його пацієнтки Брейер, – «це лікування розмовою» (*talkingcure*). Існує й вислів З. Фрейда, що «сила злих духів зникає, коли називають їхнє справжнє ім'я» [13].

Важливість слова у психоаналізі підкреслив Дж. Чівітарезе, який вивчав роль слова в психоаналітичному діалозі (Civitarese&Foresti, 2008) [24, с. 82 – 90]. Заслуговує на увагу і праці (Podobnik, Jerman, &Selan, 2021) [29, с. 101 – 112], які розкривають та науково обґрунтовують важливість діалогу з дітьми у процесі аналізу їхніх психоаналітичних малюнків. Категорія «діалогічне Я» засвідчує конструктивну функцію мови, яка долає «монологічність Я», що доводить у своїй роботі Ф. Мюллер (Muller, 2016) [27, с. 929 – 961]. Низка вчених вносять уточнення у традиційно-словесне спілкування, характерне для ортодоксального психоаналізу, який спирається на вербальне кодування психіки (Gadamer, 1980; Messer, Tishby&Spillman, 1992) [25]. Невербальні утворення беруться до уваги аналітиками, переважно через сновидіння. Останнє не стосується системи АСПП, у зв'язку з принципом – «прилучення свідомої активності суб'єкта до підготовки самопрезентативного матеріалу» (у цій роботі ми обмежуємось лише малюнковим матеріа-

лом). Малюнки повинні бути свідомо підібрані або ж створені (намальовані) респондентом. У роботі С. Кноблауха демонструється спосіб інтерпретації невербальної продукції людини аналітиком (Knoblauch, 1997) [26, с. 491 – 516]. У статті Ф. Бромберг подаються деякі роздуми про дисоціацію реальності слова з психоаналітичним слуханням. Там же піднімається проблема нелінійної динаміки в психоаналітичному мисленні, як і вагома проблема постановки аналітиком запитань (Bromberg, 1994) [23, с. 517– 547].

А. Базан пише про психоаналіз, який знаходиться на перетині з точними та гуманітарними науками. Автор звертає увагу на непродуктивний факт, базування психології на науковій моделі академізму у розумінні феномену психічного (Bazan, 2018) [22, с. 90 – 97]. За такого академічного погляду, за кадром уваги залишаються *непередбачувані стани психіки*, упередження яких потребує психоаналітичного втручання. Зокрема, цю проблему піднімають М. Барангер і В. Барангер, при вивченні механізмів контрпереносу, що створює двоособистісне поле пралогічного характеру, яке ігнорується академічною психологією (Baranger&Baranger, 2008) [23].

Є. Папіасвілі та Л. Майерс представляють у своїй праці взаємозв'язок психоаналізу з мистецтвом (Papiasvili&Mayers, 2011) [28, с. 191–195]. У роботі вказується, що після сторіччя опублікування З. Фрейдом роботи «Леонардо да Вінчі – Спогад дитинства», психоаналіз зосереджувався на теорії мистецтва, залишаючи поза увагою мотиваційну конфліктність художника. У зв'язку з використанням нами у психоаналітичному процесі АСПП, репродукцій художніх полотен вказана вище робота є особливо значущою [9].

Говорячи про несвідоме, яке відзначається неосязністю розмаїття функціональних можливостей дотичності до свідомого, зупинимось на одному з провідних форм захисту – *витісненні*. Саме завдяки витісненню як невротик, так і психічно здорова людина поз-

бавляється можливостей усвідомлення окремих травматичних чинників пережитого досвіду. Парадоксальність вказаного типу захисту психіки полягає у латентності збереження енергетичного потенціалу, який автономізується, тобто втрачає зв'язок із семантикою пережитої травми. Натомість психіка набуває свободи в аспекті енергетичної каталізації станів та вчинків, що не об'єктивують зв'язок із попереднім травматичним досвідом суб'єкта. Саме тому з'являється ризик у життєдіяльності людини через викривлене трактування подій. Тому не спадає гострота проблеми психоаналітичного трактування *смыслу витісненого*. Важливо розуміти, що *смысл* ніколи не відзначається прямолінійною презентованістю у сфері спостереження.

З огляду на сказане, для адекватності глибинного пізнання в групах АСПП важливо актуалізувати як мову свідомого (слово), так і мову несвідомого (символ), тобто невербальні параметри самопрезентації. Нагадаємо, що «...Ейнштейн звертав увагу на те, що він дуже рідко думає словами» (Прангишвили, Шерозія & Бассин, 1978; Бассин, 1985) [2, с. 178; 3].

Сказане вище пояснює виправданість введення в АСПП прийому невербальної самопрезентації. Прийом візуалізації психіки ґрунтується на архаїчній її здатності до самоперекодування у невербальні форми із збереженням інформаційних еквівалентів. Візуалізована самопрезентація учасників АСПП незмінно передбачає тематичну визначеність. Спільним з психоаналізом є те, що уся система АСПП передбачає нейтралізацію опорів суб'єкта, що вважалося З. Фрейдом основоположним для ефективності психоаналізу. Є підстави солідаризації з працями Ж. Лапланша, Ж. Понталіса, С. Леклера та ін., які стверджували, що перекодування *смыслів* психіки є основою для здійснення психоаналізу (Леклер, 1978) [2, с. 260–269]. Так, сформувався ціла психоаналітична течія досліджень, яка спонукала наукову спільноту до *семіотичного переосмислення теорії та практики З. Фрейда*.

Методологія дослідження

Понад сорок років розвивається психодинамічна методологія, зорієнтована на розуміння феномену психіки. Удосконалення інструментарію відбувалось відповідно до теоретико-методологічних уточнень проблем оптимізації психіки майбутніх фахівців-психологів. Груповий метод АСПП підпорядкований єдиному закону – *позитивна дезінтеграція психіки і вторинна її інтеграція на більш високому рівні психічного розвитку особи*, який знайшов обґрунтування у докторській дисертації Т. Яценко (Яценко, 1989) [15]. Дотримання вказаного закону в глибинному пізнанні відзначається ефективністю здійснення діа-

гностико-корекційного процесу завдяки *мінімізації емотивних витрат його учасників*. Останнє є передумовою релевантності методу АСПП в його можливостях актуалізації когнітивних параметрів психіки, оптимізація яких здатна мінімізувати емотивні навантаження. Методологія поєднує у собі психодинамічну теорію і метод глибинного пізнання психіки в її цілісності (свідоме / несвідоме). Психодинамічна теорія представлена у відповідних працях (Яценко, 1989 [15]; Франчук, 2015 [12].; Яценко & Бондар, 2016 [18]; Yatsenko, 2015 [19]; Yatsenko, 2017 [17]; Яценко, Бондар, Галушко, Камінська & Педченко, 2018 [9]; Yatsenko, 2021) [21;30]), засадничим в ній є психоаналітичне розуміння психіки та можливості її перекодування завдяки механізмам символізації в опрідметнені репрезентанти, що є базовим для об'єктивності глибинного пізнання психіки.

Психоаналітичні і фізіологічні напрацювання вчених засвідчили здатність мозку до перекодування *смыслів* у спостережувані форми із збереженням інформаційних еквівалентів. Це підтверджується працями фізіологів: П. Анохіна (Анохин, 1998) [1], К. Судакова (Судаков, 2002) [10], К. Прибрама (Прибрам, 1975) [8]. та ін. Особливо значущим є вчення про інформаційні еквіваленти, які становлять основу психічного відображення. Указані ідеї узгоджуються і з працею З. Фрейда «Тлумачення сновидінь» (Фрейд, 1991), яка розкрила основні механізми перекодування ідеальної (психічної) реальності в образи сновидінь, а саме: *натяк, згущення, зміщення* та ін. [13]. Досвід глибинного пізнання (у групах АСПП) підтверджує універсальність вказаних механізмів і відкриває перспективи доповнення їх, як-то: просторове розташування, розмір, форми (їхня деформація) та колір фігур, їхній розмір, а також використання тіней, слідів.

У формуванні психодинамічної методології, були враховані дослідження Л. Виготського, який стверджував: «несвідоме впливає на наші вчинки, виявляється в нашій поведінці, і за цими слідами та їхніми виявами можемо навчитися розпізнавати несвідоме і закони, які керують ними» [5, С. 94]. Останнє узгоджується з позицією А. Шерозія, який писав: «... особистість повинна і здатна підкорити собі природу, в певній мірі її свідомість повинна і здатна підкорити собі несвідоме» [2, С. 366]. Ця позиція підкріплюється також працями Д. Узнадзе, який вказує, що «...усвідомлювані процеси далеко не вичерпують усього змісту психіки, крім них, у людини здійснюється щось інше, що протікає поза свідомістю, проте здійснює відчутний вплив на весь зміст психічного життя людини» [3, С. 34].

Огляд літератури доводить, що свідомі процеси не вичерпують зміст психіки, крім них,

є дещо, що оминає сферу свідомості і тим самим неконтрольовано впливає на життєдіяльність особи. Р. Якобсон підкреслював, що для забезпечення успіхів у пізнанні психіки потрібно взяти до відома систему відносин між свідомим і несвідомим, що «в плані пізнання мови відкриє нові перспективи... за умови співпраці між психологами і лінгвістами, це знівелює гальмівні перепони – термінологічні неузгодженості і спрощений схематизм» [14, С. 166]. Сказане знаходить продовження в позиції Дж. Брунера, який вважав, що «мовну активність дитини потрібно шукати у домовних актах» [14, С. 179]. Останнє підтверджується висловлюванням А. Ейнштейна, який переконував, що «у його наукових відкриттях провідну роль відіграло «досвідоме відображення», «неусвідомлювані думки». Все це говорить про те, що об'єктивування позадосвідних (несвідомих) утворень психіки вимагає врахування як вербальності мови свідомого, так і символізм об'єктивування в площину спостереження несвідомого (Бодалев, Зейгарник & Леонтьев, 1987) [4, с. 163–165]. Сказане потребує належного інструментарію пізнання психічного, який повинен відповідати вимогам до методу АСПП.

Діалог у глибинному пізнанні створює центральний ланцюг взаємодії психолога з респондентом, який сприяє розкриттю сутності внутрішньої стабілізованої суперечності психіки, що задається тенденціями сфер свідомого та несвідомого. Особливістю позадосвідних формувань несвідомого є те, що вони зберігають енергетичну потентність, чим набувають доміантності в конкуренції із свідомим. Вказане *маскується периферійними захистами*, які породжують *передумови для викривленого сприйняття суб'єктом власного Я* та результатів його активності. Останнє взаємопов'язане з асиметрією функціонування сфер свідомого і несвідомого. *Соціально-перцептивні викривлення* невидимі свідомому Я, тому *діалог відкриває перспективи об'єктивування зумовлені ними деструкції психіки*. Діалогічний взаємозв'язок в процесі АСПП, з ведучим групу, сприяє ефективності пізнання психічного в двоїстості його природи (свідоме / несвідоме). Візуалізація психіки суб'єктом в АСПП спирається (як ми відкрили) на її пралогічність, якій характерна двоїстість: *видиме – невидиме; раціональне – ірраціональне; орієнтоване на статус Я – енергетично доміантне над Я; свідоме (підкорене законам земного світу) – несвідоме (підкорене законам Всесвіту: поза часом, простором та статтю)*.

Діалог враховує позадосвідні (неусвідомлювані) утворення психіки (неконтрольовані «Я») взаємопов'язані із захисними механізмами: витіснення, раціоналізація, проекція, перенесення, заміщення, виміщення, катарсис, проективна ідентифікація тощо. З. Фрейд

пояснював можливості пізнання психіки тим, що «в несвідомому витіснене бажання продовжує існувати і чекає лише першої нагоди набути активність та заявити за себе у свідомій сфері хоча і викривлено та невпізнанно, завдяки заміщенню» (Прангишвили, Шерозія & Бассин, 1985) [3, с. 162].

Приховані для особи позиції її психіки взаємопов'язані як із механізмами *периферійного* захисту, так і *базального* захисту. Базальний захист, хоча і має зв'язок з ситуативними захистами, але зберігає пріоритетність енергетичного потенціалу доміантної мотивації, яка є архаїчно задана. Виявлення позадосвідних утворень, які синтезуються доміантною мотивацією потребує поздовжньо-лінійного аналізу, який забезпечується темпоральністю ведення психологом професійного діалогу. Подвійність захисної системи суб'єкта (ситуативна та базальна) засвідчує її пралогічну, тобто двоплощинну сутність (Yatsenko, 2017; Яценко, 2021) [15; 30]. Синтез вищевказаних різновидів захисної системи представляється: горизонталь (базальні захисти), вертикаль (периферійні). За участі вказаних захистів створюється інтегративне поле діагностико-корекційного процесу, що знаходить вираження в *смислах*, збагнути які можливо лише через діалогічну взаємодію в системі Психолог Респондент («П Р»). З огляду на цілісність психіки смислові її аспекти синтезуються у *смислах*, які асимілюють інтереси захистів обох вищевказаних різновидів. В цьому моменті і криється професійна майстерність ведення діалогу, що передбачає вміння ведучого АСПП орієнтуватись на *смисли* (в динаміці їх вияву), чому сприяють запитання психолога, через які і здійснюється процесуальна діагностика. Водночас у процесі «діалогічного пізнання» психіки ми прямолінійно не торкаємось проблеми захистів, а пізнаємо їх опосередковано, контекстно. Діагностико-корекційна робота в групах АСПП ведеться через постановку запитань (ведучим групу психологом) спираючись на візуалізований матеріал, який з власної ініціативи заявлений респондентом у площину сприйняття та спостереження.

Завданням психолога є професійність постановки запитань, які б сприяли об'єктивному проблемним параметрів плинної ситуації в групі АСПП. Запитання психолога спрямовані на каталізацію активності респондента в об'єктивуванні неусвідомлюваних аспектів його психіки. Введення в АСПП прогуманістичних принципів регулювання поведінки (спонтанність, відсутність критики, зауважень, категорії «правильно», «неправильно», «краще», «гірше» та ін.) сприяє нівелюванню ситуативних захистів, що відкриває перспективи пізнання базальних їх форм. Говорячи інакше, нівелювання в групах АСПП *передумов актуальності*

лізації ситуативних захистів (через забезпечення атмосфери прийняття людини такою як вона є, без критики та осуду) відкриває перспективи наближення суб'єкта до пізнання базальних захистів, які, завдяки синтезу з периферійними їх формами – є недоступними для споглядання, проте вони доступні пізнанню поздовжнім шляхом аналізу напрацьованого матеріалу. Ітеративність поведінки, інваріативність, повторюваність дає змогу виявити неусвідомлювані чинники, що каталізують поведінку особи в ситуації невизначеності. Прогуманістична атмосфера взаємин в групах АСПП, сприяє зниженню активності ситуативних захистів і, в той же час, каталізує об'єктивування архаїчної заданості базальних захистів. Наш досвід засвідчує, що перекодування інформації в малюнок відбувається за тими ж самими механізмами, що зумовлюють сновидіння.

Задачі психоаналітика полягають у виявленні зв'язків між спостережуваними і прихованими характеристиками психіки за якими криються смислові її параметри, що за умов осягнення свідомістю каталізують їхнє реконструювання суб'єктом.

Основна частина викладу результатів дослідження. Процес АСПП побудований так, що будь-яке дійство респондента відбувається за наявності усвідомленого вибору, хоча серед принципів функціонування групи засадничим принципом є спонтанна активність. Сновидіння (на яких центрувалась увага ортодоксального психоаналізу) в АСПП презентуються дуже рідко і їхня роль є близькою до психомалюнка.

Присутність психолога в діалогічній взаємодії з респондентом виявляється у стимулюванні, «оживленні» візуалізованих презентантів, що означає наповнення їх індивідуалізовано-емоційним змістом. Вказане стає реальністю завдяки механізмам проективної ідентифікації, яка зумовлює той факт, що один і той же малюнок може бути викорис-

таний багатьма людьми, при неповторності його інтерпретації завдяки індивідуалізованості проєкцій у кожної особи.

Ми солідаризуємось із З. Фрейдом в тому, що *несвідоме функціонує за чіткими законами, подібно до реальності буття*. Процес перекодування суб'єктом внутрішньо прихованих змістів у малюнку зачасти символізує наявність особистісних проблем, які маскуються відступами від об'єктивної реальності. Ілюструємо вказаний феномен декількома малюнками (рис. 1 – 3). Малюнки засвідчують відступи від законів земного світу («так не буває»).

Відступи від реальності у глибинному пізнанні, подібно, як і в ортодоксальному психоаналізі (описки, обмовки, неконтрольовані жести тощо), наповнені індивідуалізованим змістом заданим особистісними проблемами. Поздовжній аналіз можливо здійснити за умов кількісного накопичення поведінкового матеріалу. Ось чому для релевантності процесу АСПП ми не можемо обмежитись лише окремим фрагментом роботи – чи то окремим малюнком. Учасникам АСПП (якщо це короткочасні заняття зі студентами) пропонується самостійно вибрати значну кількість малюнків (не менше 10 – 15), які дають змогу об'єктивувати певну індивідуалізовану тенденцію. Для результативності психоаналізу малюнкових презентантів (малюнків) входить також визначення респондентом послідовності їх розгляду (за емотивною значущістю).

Відступи від реальності є інформативними і притаманні чи то вербальному матеріалу (як у психоаналізі З. Фрейда), чи то опрідметнено-презентативному – у психічно здорових людей (студенти психологічних факультетів). «Там» і «там» дійство (активність) побуджується енергетичним потенціалом витіснень, які інтегруються з архаїчним спадком та зберігають прагнення екстраполовання назовні. Посеред архаїчного спадку, який впливає на характер спонтанної активності кожного суб'єкта, провідну роль відіграє комплекс

Рис. 1. Назва респондента: «Діалог із собою»

Рис. 2. Назва респондента: «Піднесений настрій»

Рис. 3. Назва респондента: «Психічна роздвоєність Я»

Едіпа та його наслідкові тенденції, як-то: вина, стражденність відчуття, жертвопринесення тощо. Вказані *архаїчні тенденції мотиваційно синтезуються з пралогічним мисленням* (Яценко, 2019; Яценко, 2021). За цих обставин візуалізовані засоби є ниткою Аріадни в пізнавальній системі АСПП, передовсім завдяки підлеглості зображень законам земного (твердого) світу, врахування яких сприяє розкриттю латентних смислів психіки. Саме у діалогічній взаємодії із респондентом (яку професійно веде психолог) можливо розкрити смисл алогічностей психіки через візуалізовану самопрезентацію.

Науково-аналітичний огляд літератури дає підстави ствердити спільність базового розуміння феномену психіки у свідомих та несвідомих виявах з ортодоксальним психоаналізом З. Фрейда. Тому розроблена нами «Модель внутрішньої динаміки психіки» (рис. 4) включає в себе компоненти структури психіки за З. Фрейдом («Его», «Супер-Его», «Ід»).

Метод АСПП інтегрує не лише структурні компоненти психіки, але й різні підходи до проблеми психодинамічного розуміння [16;19]. Провідною метою є наближення до адекватності трактування природи психіки, що є передумовою результативності практики в групах АСПП, яка спирається на діалогічну взаємодію психолога з респондентом. Тому співпраця психолога з респондентом каталізує групову роботу через діалогічний взаємозв'язок психолога з респондентом. Діагностико-корекційний процес, у його направленості на інформаційну осяжність цілісності психіки суб'єкта, зберігає орієнтир на об'єктивування латентних її реалій, які є синтезованими з *пралогічною*

складовою психіки, яка відіграє провідну роль у розумінні смислових параметрів спостережуваного. Пізнання невидимого (неусвідомлюваного) відбувається через аналіз видимого. Невидиме відзначається енергетичним потенціалом психіки суб'єкта, що пояснюється категорією «домінантної мотивації» у взаємозв'язку з «пралогічним мисленням», якому характерна енергетична потентність, двоплощинність функціонування та нейтральність до протиріч.

Наведемо невеликий фрагмент психоаналітичного діалогу із респондентом Н., в процесі аналізу двох психомалюнків, підібраних студенткою для власної самопрезентації.

Фрагмент стенограми психоаналітичної роботи зі студенткою Н. (психологічний факультету НПУ ім. М. П. Драгоманова, IV курс, 2022 р.), сеанс проводився у межах дисципліни – «Тренінг особистісного зростання».

П.: Чи був такий фрагмент у реальному житті, коли справді вам потрібна була «така рука» (рис. 5)? Чи втікали від чогось, і чи хотіли змінити середовище, відчувати «руку» допомоги?

Н.: Це згадка із дитинства, коли була маленькою мій тато брав своїми великими руками мої ступні ніжок та зігрівав.

П.: Чи відчували ви по життю, що вам хотілось мати подібну приємність?

Н.: Так, звісно, хоча це могло бути уже й в інших формах.

П.: Ви більше відчуваєте цю руку від інших чи самій доводиться бути нею?

Н.: Не вистачає руки допомоги. Часто я сама себезаспокоюю, тобто є цією рукою.

П.: Рука по життю «яка незабутня» – вам більше допомагає, чи заважає?

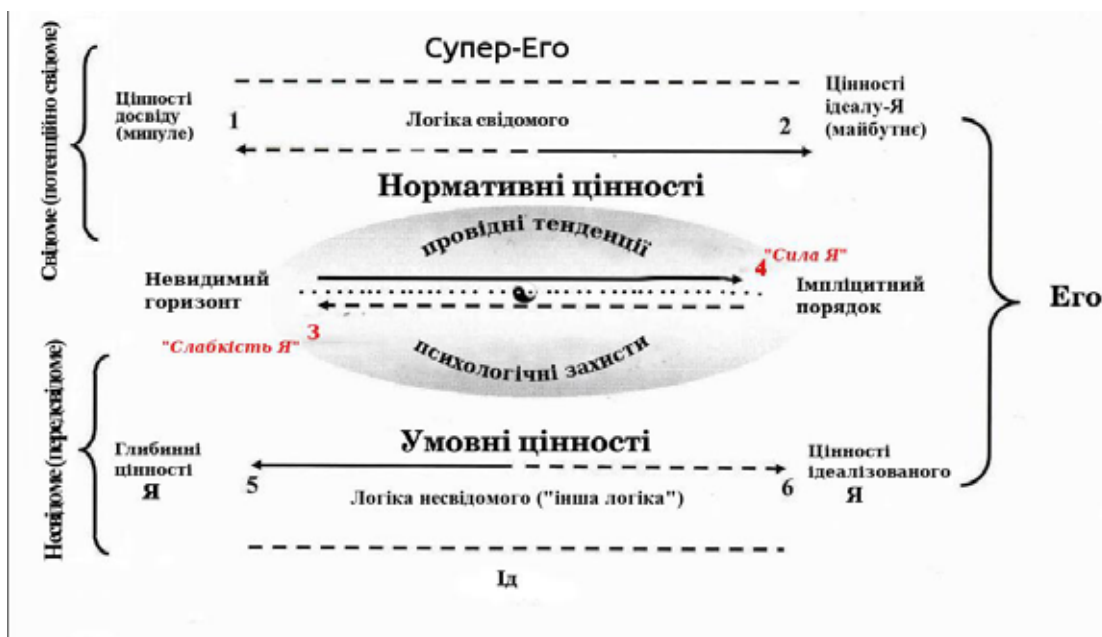

Рис. 4. «Модель внутрішньої динаміки психіки»

Рис. 5. Автор і назва невідомі. Назва респондента: «Підтримка»

Н.: Мені дійсно бракує підтримки, наприклад з боку чоловіка. Він мене не підтримує, а, навпаки, вказує на помилки.

П.: Коли виходили заміж, то очікували подібного, як дарував батько?

Н.: Так, більше на це розраховувала, а виходить як виходить (швидше навпаки).

П.: Що б ви сказали цій дівчинці (рис. 5)?

Н.: Не лякайся, у тебе все вийде.

П.: Те, що ви проговорили, то констатували, що вона чогось боїться і їй потрібен захист, у неї був момент невдачі (рис. 5).

Н.: У мене не виходить практикувати за спеціальністю остеопата, доводиться працювати бухгалтером і мене це турбує, мені чогось бракує, не бачу вихід.

П.: Якщо повернутись до рис. 5, то вам бракує опори та підтримки вас у професійному зростанні?

Н.: Так, мені потрібна рука допомоги.

П.: Чи завжди від батьки ви мали бажану «руку допомоги», чи це було фрагментарно або ж щось – «навпаки»?

Н.: З батьком порозуміння один одного прийшло тільки коли мені виповнилось 20 років, ми стали чути один одного, бачити і розуміти.

П.: Можливо до 20 років ваш погляд на батька був через призму матері?

Н.: Може бути, моя мама була доброю людиною. Я завжди вела себе як вона мене вчила, якщо комусь потрібна допомога, то я завжди допоможу!

П.: Ви прагнули до складнощів (адже допомагати – це не просто)?

Н.: Це дійсно так, я завжди шукаю складнощів і потім їх вирішую.

П.: Можливо за цим криється прагнення наблизитись до батька, це було важко, але ж врешті решт ви перемогли: ви говорили, що у 20 років стали авторитетом для нього.

Н.: Так він прислухається до мене і зробить те, що я йому скажу. Я люблю таке відчуття перемоги «Я змогла»!

П.: Звісно, але ж тепер ви будете знати, що за цим стоїть батьківська фігура. Тому коли виникають складнощі, ви можете самі собі надавати таку руку допомоги.

Н.: Так, і не чекати «руку батька».

П.: Залежність від батьків виявляється у певному перенесенні у доросле життя. Що очікує на дівчинку, якщо вона використовує можливість допомоги від цієї руки (рис. 5)?

Н.: З цією рукою допомоги буде набагато легше, швидше вирішуватися все у житті.

П.: По життю ця «рука» завжди, як бажана для вас?

Н.: Я люблю допомогу, я навіть шукаю її.

П.: Є подвійність. Ви з «рукою допомоги» кидаєтеся для інших навіть у найскладніші ситуації, прагнучи відчуття сили, і, водночас, самі потребуєте допомоги?!

Н.: Так, в цьому є моя суперечність, яку я несу по життю.

П.: Наступний рис. 6, у вас є прагнення до того, щоб об'єктивно на себе подивитися? У цьому простежується пралогічне мислення: за законами твердого світу ми не можемо відобразитися так, як зображено на рис. 6. Фігура у дзеркалі повинно бути статична, а реальна фігура чомусь їй надає динаміку-допомогу? Розкажіть нам, чому обрали цей малюнок? Чи бачите ви сама вказану алогічність?

Н.: Дивлячись у дзеркало я намагаюся дістати власне обличчя звідти і щось змінити, зокрема, намагаюся сама собі подарувати посмішку, щоб всередині в душі мені стало краще. До дзеркала я підходила не посміхаючись, а потім побачила сумну дівчинку і захотіла її зробити веселою, але смуток жорстко засів у цій дівчинці.

П.: Що в психомалюнках є інформативним? Це відступи від реальності. Такий смуток у дівчинки має певні витоки і, очевидно, ще здавна? Чи то так?

Н.: Можливо я підбрала цей рис. 6, тому що не вмію відпочивати, веселитися.

П.: Це ще з дитинства?

Н.: Не знаю, я не вмію розслаблятися, мабуть тому ця дівчинка хоче допомогти іншій стати веселою, радісною.

П.: Як тоді, ця дівчинка сумна вийшла заміж?

Н.: З одного боку я легка, а з іншого – всередині мене живе ображений їжак, сумний.

П.: Якщо їжачок, то хто мав такі колючки і ранив вас із рідних у житті? І це могли бути людьми вами люди?

Н.: Поки не зрозуміло для мене. Але дійсно важкий «їжак» всередині мене є, я його відчуваю досить часто, важкий смуток там застряг.

П.: Коли вперше ви відчули цього їжака, його колючки? Хто із рідних причетний до того стану про який йдеться?

Н.: Не знаю.

П.: В мене, гіпотетично, є відчуття, що це пов'язано із вашим батьком.

Н.: Така думка у мене десь була, але на периферії.

П.: На фігуру батька ми вийшли ще по рис. 5, де він був для вас «теплим», але ж з роками ви могли побачити більш суровий фігуру?

Н.: Так, мені було заборонено запізнюватися додому, він дійсно був суровим та принципальним... Згадується дитинство, як ми були у бабусі і я не любила їсти, вередувала, і батька це розлютило, і він схопив гілку і замахнувся на мене, а бабуся мене закрила собою. У результаті удар дістався бабусі. Я не пам'ятаю, щоб він мене бив, але цей фрагмент із мого життя залишив рани в душі і за себе і за бабуся, я все це пам'ятаю яскраво дотепер (*плаче*).

П.: Відбулась фіксація, яку потрібно пропрацювати, щоб вивільнитися від фіксованої енергії,

бо як показує дзеркало (рис. 6) витіснена енергія зумовила фіксацію смутку (їжачка, який коле вашу душу), котрий стабілізувався і в такий спосіб є нерозлучно з батьком. Важливо розібратись в цьому і посміхнутись. В той час ви була маленька, вам було шкода себе, а особливо бабуся, яка вас захистила, і тепер цей двигунчик включається і ви кидаєтесь на допомогу всім хто у біді. Ось як «біда минулого» програмує вашу активність тепер. Вам здавалося, що якщо б тоді не було поруч бабусі, то взагалі б була катастрофа, драма. Дякую, вам за рефлексію, і ми знайшли причину, чому сумна ця дівчинка (рис. 6). Вона злякалася тоді власного батька і засмутилася, що батько не лише може обіграти, але й бути карателем. Психіка так влаштована, що не хоче розлучатися із лібідним об'єктом, незалежно чи то була драма, чи то радість. Сила в фіксованій енергії, що згодом каталізується законом «вимушеного повторення». Ситуація, яка емотивно породила сильну, фіксацію. Тому з чоловіком так виходить, що він звертає увагу на помилки, ви дотепер не відслідкували де самі його до цього побуджували. Адже *превалює сила фіксації батька як карателя*. Відпустіть це назавжди. *Неважливо, що нам подарувало наше минуле, важливо, що ми самі собі даруємо тепер*. Будьте більш ніжною і уважною до чоловіка і ви зорієнтуєте стосунки в русло з пріоритетністю лібідної енергії. Які почуття у вас?

Н.: У мене після ваших слів легкість на душі, їжачок десь зник геть, яка це радість, коли стало легко дихати, без западання в те, що було десь і колись. Це чудо я відчула силу власної душі завдяки інтелектуальному проясненню ситуації: я кидалась на допомогу усім –тепер зрозуміла, що причиною було те, щоя сама потребувала допомоги, впевнена, що я буду більш раціональніша і мудріша у стосунках як з чоловіком, так із батьком і вони наповняться

Рис. 6. Автор і назва невідомі. Назва респондента: «Як я бачу сама себе»

світлом. Я безмежно вдячна вам за сеанс, який видався подорожжю вглиб самої себе!

П.: Браво! Це оригінально, емотивно цікаво і неповторно. Радію за вас. Ви досить лабільна і рефлексивна. У вас є перспективи подальшої корекції, що сприятиме наблизенню до професії психолога, про яку ви мрієте. Бажаю успіхів!

Стенограма глибинно-корекційної роботи з майбутнім психологом Н. засвідчує дієвість методу АСПП, який дає змогу в короткий проміжок часу вийти на сутнісно-вагомні аспекти її психіки. Такий успіх досягається завдяки врахуванню в АСПП законів психіки. Зокрема, провідної ролі едіпальної залежності суб'єкта. Важливим є і той момент, що емпіричний матеріал отримується згідно правила: первинною є ініціатива протагоніста. Це стосується не лише участі в сеансі АСПП, а й самостійної ініціативи підбору репродукцій художніх картин, або ж самостійне виконання тематичних психомалюнків. У випадку з респондентом Н. ми працювали з обраними нею репродукціями, яким вона надала назву.

Діалогічна взаємодія психолога з респондентом («П Р») ґрунтується на методологічних орієнтирах забезпечення об'єктивування психіки в її цілісності (свідоме / несвідоме) в площину спостереження, як через візуалізовані засоби так і через вербально-діалогічну взаємодію. Діалог психолога з респондентом сприяв об'єктивуванню особистісної його проблеми Н. (внутрішньої стабілізованої суперечності), пізнання якої потребувало часу для виявлення прихованих фіксацій, що задають деструктивні тенденції у теперішньому часі. Особистісна проблематика Н. була пов'язана як з фіксаціями лібідних так і мортідних моментів взаємозв'язку з батьком. Фіксації зумовили перенесення на особисте життя, зокрема, на образ чоловіка. За витісненням енергії криється енергетична сила неусвідомленої *домінантної мотивації* Н., об'єктивування та пізнання якої відкривало для респондента Н. перспективи гармонізації психіки. Останнє передбачає осягнення Н. сутності суперечності між контрольованими реакціями та самоплинними ініціативами спрямувань активності власної психіки. Усвідомлення респондентом особистісної проблеми, яка полягає в едіпальній залежності від батька (у двополюсній валентності (лібідо – мортідо) актуалізує інстинкт самозбереження і сприяє пробудженню сили волі для здійснення корекційних змін у поведінку, які сприяють формуванню внутрішньої рівноваги (гомеостаз) та оптимізують процес нівелювання життєвої тяги до смутку та стражденності (відчуття жертвовності поряд із власним чоловіком), що підсилюється архаїчно успадкованими тенденціями

«до стражденності». За таких обставин актуалізується сила розуму, його розвиток в аспекті розширення соціально-перцептивної обізнаності в походженні власних особистісних проблем (внутрішньої суперечливості психіки).

Особистісна проблема людини (внутрішня стабілізована суперечність) маскується відступами від реальності. Ідеться про викривлення соціально-перцептивної сутності особистісної проблеми, що є формою втечі, завдяки маскуванню від усвідомлення едіпальної залежності від батька. Діалого-корекційний процес АСПП сприяє упередженню формування тенденції «до самодепривації» та «до психологічної смерті» (Яценко, Глузман&Калашник, 2008; Яценко & Глузман, 2015) [19; 20].

Вищенаведений емпіричний матеріал звертає увагу на специфіку глибинного пізнання в його відмінностях від класичного психоаналізу, який у своїх теоретико-практичних орієнтирах відзначається зосередженістю на індивідуальному, а не груповому пізнанні симптомів психіки. В АСПП превалює підхід до психіки, як до «чистої дошки», відсутня першопочаткова зорієнтованість на пошук проблем, адже ми працюємо з людьми, що знаходяться в статусі психічного здоров'я (студенти). Забезпечення АСПП у *формі групової роботи АСПП* пояснюється архаїчною універсалізованістю механізмів психічного відображення та самовідображення в системі «людина – людина». Останнє дало нам змогу поєднати індивідуалізованість діалогу психолога з учасником АСПП, з періодичними інтерпретаціями напрацьованого матеріалу (до чого в підсумках прилучається і група). Об'єднальним моментом групової та індивідуальної роботи в АСПП є факт згуртованості учасників глибинно-корекційного процесу в пізнанні архаїчно-праалогічних параметрів психіки.

Подвійність сутності психічного (свідоме / несвідоме) гармонізується з архаїчним (праалогічним) спадком мисленнєвого потенціалу сучасної людини. Вказане узагальнення пояснює той факт, що: «логічне мислення не є господарем навіть у власному будинку», особливо це помітно при неспроможності розв'язання соціально-перцептивних проблем. Тому глибинне пізнання в групах АСПП має не лише потенціал надання практичної допомоги людині, а й можливостей пізнання *індивідуальної неповторності психіки кожної особи*, яка є самотньою, неповторною, *подібно до «відбитку пальця»*.

Контекстним каталізатором процесу глибинного пізнання (як і доказом його доцільності) є висока мотивованість присутніх у групах АСПП (чи то мала, чи то велика група (~ 100 осіб)). Учасники відчувають себе захищеними завдяки опрідметненим засобам в їх архаїчності та метафоричності смислів, пізнання яких

відбувається не прямолінійно, а контекстно та опосередковано. Самоусвідомлення майбутнім психологом власних особистісних проблем відкриває перспективи розв'язання їх, що зумовлює оптимізацію формування професійних навичок роботи з іншими людьми, завдяки розумінню їхніх пралогічних характеристик мислення та ін.

Ми солідаризуємося з позицією З. Фрейда та його послідовників у тому, що несвідоме «не поступається закономірною зумовленістю перед реальністю існуючого зовнішнього світу» (Лейбін, 2001) [7, с. 442]. Інтегрованість процесу АСПП з принципом візуалізації психіки (не лише через малюнок, а й інші засоби) доводить, що відступи від реальності в зображеннях набуває провідної ролі в об'єктивуванні особистісної проблеми суб'єкта, завдяки можливостям її дослідження у площині споглядання. Окреслене вище підтверджує факт синергії психіки із законами твердого світу (особливо в неусвідомлених підструктурах). Останнє відкриває простір для дослідження функціональної дієвості пралогічного мислення в об'єктивуванні (візуалізації) особистісних проблем людини. З останнім пов'язані неусвідомлювані, але реальні характеристики психіки, зокрема прогностичність, інтуїція, передбачення, що засвідчує спроможність системи АСПП у стимулюванні паралогічних здібностей психіки суб'єкта до об'єктивування предметної її презентації у площину спостереження.

На пралогізм мислення вказував і О. Тіхоміров у книзі «Психологія мислення», а саме: «головним завданням психологічних досліджень мислення у другій половині ХХ століття була і залишається задача конкретно-психологічного наукового дослідження *неформалізованих компонентів складної мисленнєвої діяльності...*» [11]. Психологічне вивчення мислення можливе лише із врахуванням взаємозв'язку з іншими пізнавальними процесами і мотиваційною сферою суб'єкта, що в сукупності має спрямування на розшифрування тієї складної реальності, яка стоїть за узагальненими термінами «інтуїція», «творчість», «продуктивне мислення» [11, С. 4]. Отже, О. Тіхоміров зауважив, що проблема мислення, зокрема «продуктивне мислення», уточнює загальну сутність психічного відображення. Наукова позиція ученого підкреслює той факт, що **проблема несвідомого має пряму причетність до мислення**. В останньому переконують і роботи Л. Леві-Брюля (Леві-Брюль, 1980), у яких розкривається сутність категорії «пралогічне мислення» [6]. Водночас важливо пам'ятати, що закономірності, яким підпорядковане несвідоме, не у всьому обсязі мають презентованість світі фізичних явищ, зокрема в таких його характеристиках, як-то: «поза

часом, простором та статтю». Останнє вказує на істотну відмінність функцій свідомого і несвідомого (в його архаїчній та пралогічній сутності).

Підведемо підсумок: в АСПП вагомим є пізнання глибинної сутності причинно-наслідкових параметрів психіки через використання візуалізованих самопрезентантів учасниками діагностико-корекційного процесу АСПП, для якого немає істотного значення чи це тематичний психомалюнок, власно виконаний суб'єктом, чи підібрані ілюстрації – репродукції художніх полотен: дієвість механізму проективної ідентифікації їх урівнює.

Факт введення в АСПП принципу «візуалізації суб'єктом власної психіки» підкреслює істотну відмінність його від ортодоксального психоаналізу. В ортодоксальному психоаналізі не передбачалося ні опредметнення психіки, ні діалогу як базового для досягнення діагностико-корекційного результату. *Ортодоксальний психоаналіз опрацьовував лише матеріал, зумовлений позасвідомою активністю суб'єкта* (сновидіння, спонтанно-вербальні (самоплинні) асоціації, як і описки, обмовки, жарти). Саме тому в психоаналізі неможливим був діалог. **Глибинне ж пізнання в групах АСПП є невід'ємним від діалогічної взаємодії з респондентом**, що відкриває перспективи об'єктивування скритих від свідомості смислів самостійного (спонтанного) опредметнення психічного респондентом (доконтактно з психологом). Самопрезентативна, візуалізована активність учасників АСПП – це передумова успішності діалогічності глибинного пізнання психіки.

Учасники АСПП бездоганно справляються з вказаним вище завданням «опредметненої самопрезентації», чому сприяє архаїчна здатність психіки до визначення самим респондентом послідовності (порядку) розгляду малюнків, що підтверджують слова Л. Леві-Брюля про те, що: «сучасна людина успадкувала *сліпу навичку руки до впорядкування*» (Леві-Брюль, 1980) [6]. Останнє він пояснює притаманністю сучасній людині пралогічного мислення, яке сформувалось ще з давніх часів під впливом механізму співпричетності (партиципації). Йдеться, зокрема, про ті мисленнєві утворення, які сформовані досвідно завдяки дієвості механізму співпричетності – це *емоційне чуття, прогностичність, інтуїція, сліпа навичка руки*. Пралогічне мислення представляється Л. Леві-Брюлем, як особлива структура, що функціонує спільно з логічним мисленням. Водночас логічне мислення бореться з пралогічним, тоді як останнє зберігає нейтралітет, байдужість до протиріч, які присутні в малюнках-презентантах психіки особи.

З огляду на сказане, стає зрозумілим, чому перекодування психіки в опредметнені

форми не лише не представляє яких-небудь труднощів для учасників АСПП, а й відкриває перспективи семантичної повноцінності діагностико-корекційного діалогу, в якому стимулююча сила висловлювань психолога залежить від їх відповідності смисловим параметрам поведінково-ілюстративного матеріалу протагоніста. *Висловлювання психолога повинні враховувати весь попередньо напрацьований «матеріал діалогу», як і актуальні відповіді респондента «тут і зараз».* Важливо, щоб протагоніст відчував в діалогічній взаємодії захищеність, відсутність ризиків для Я. *Управління діагностико-корекційним процесом фактично здійснюється психологом через смислову доцільність формульованих ним запитань з періодичним наданням підсумкових інтерпретацій.* Латентні смисли несвідомого самоплинно (іманентно) об'єктивуються в поведінці респондента. Об'єктивування смислів через діалог сприяє латентній інтеграції в них «інтересів» як свідомого так і несвідомого. Саме тому діагностико-корекційні висновки психолога незмінно ґрунтуються на повздовжньому аналізі результатів довготривалої діалогічної взаємодії з респондентом. Діалогічний аналіз відкриває перспективи пізнання глибинних витоків особистісних проблем суб'єкта, які породжені різноспрямованістю енергій заданих свідомим і несвідомим, що необхідно згармонізувати.

Орієнтованість на смисли в АСПП пояснюється тим, що вони складають єднальну ланку психіки в її двох реальностях – «видиме і невидиме»; «усвідомлюване і несвідоме»; «точно визначене і ймовірніше»; «спостережуване і потенційно активне» (латентно задане); «невідоме і раціонально пояснюване». Ще з часів розвитку ортодоксального психоаналізу гостро поставало питання *подвійності сприйняття* людини, зокрема, зв'язку символічних класифікацій і тотемів (зокрема, зв'язок тіла і голови). Знаково-символічна система несвідомого постійно пов'язана із *амбівалентністю (двоїстістю) почуттів, здатних презентуватись у символах.*

Результативність використання допоміжних, споглядальних (візуалізованих) засобів об'єктивування психіки в площину спостереження потребує від психолога вміння діалогічно скористатись ними для поглиблення особою самопізнання. Останнє потребує вміння вести діалог, в основі якого, особливо в діагностико-корекційній частині, вирішальну роль відіграють адекватно «прочитувані» смисли.

Смисли пов'язані з *домінантною мотивацією*, яка невидимо зумовлює активність неусвідомлюваних чинників, розкриття яких потребує поздовжнього аналізу поведінкового матеріалу. Сказане дає змогу розкрити глибинну сутність протиріч між латентними тен-

денціями психіки та свідомими цілями суб'єкта щодо власного життя. Усвідомлення вказаного факту відкриває людині перспективи прогресивних самозмін та просоціальну реалізацію наявного в неї потенціалу у професійних та особистісних досягненнях.

Результативність особистісної психокорекції майбутніх психологів незмінно пов'язана з об'єктивуванням едіпальних залежностей, які започатковуються ще в утробному стані (цей факт ми назвали «інцестна довершеність»). Тому *витіснення та фіксації активно здійснюються уже в домовний період, що об'єктивують відповідні архетипні ілюстрації в глибинному пізнанні.* Глибинно-корекційний процес АСПП дає змогу виявити едіпальну залежність і в домовному періоді психіки дитини (батьківський комплекс), що передує класичному комплексу Едіпа від 2 до 5-6 років, на який вказав З. Фрейд.

На важливість ранніх періодів життя дитини звернув увагу В. Іванов, акцентуючись на емотивних враженнях, які фіксуються за типом «imprinting» (невиправний слід). Особливе значення мають первинні зорово-тактильні враження, що формуються у дитини в енграми, які не здатні самоплинно набути *перекодування у вербальні форми самовираження* (Іванов, 1978) [2, С. 168–172]. Це переконує в необхідності вибудови глибинного пізнання на засадах візуалізованої самопрезентації його учасників, яка здатна синтезувати усі періоди становлення едіпальних залежностей особи.

Вищесказане пояснює той факт, що метод АСПП реалізується у двох іпостасях: а) візуалізація психіки згідно тематики психомалюнків, може єднатись з підбором репродукцій художніх творів; б) ведення діалогічної взаємодії в системі «психолог респондент», включає інтерпретацію висновків – частково та узагальнено. Спонтанна візуалізація психіки суб'єкта відкриває простір для виявлення в образах та символах його неусвідомлюваних смислових аспектів психіки, які спираються на можливість вербального осмислення завдяки візуальній рефлексії власного досвіду.

Діалог у діагностико-корекційному процесі враховує відмінність позицій психолога і респондента за збереженості латентно-єднальної їх ланки: психолог виконує місію надання допомоги, а респондент – її отримання. Діалог у системі взаємодії «П Р» не розглядається як форма простого, звичного спілкування, в якому пріоритетним є обмін інформацією. В АСПП провідну функцію відіграє етап напрацювання діалогічних «па» для наступного їхнього узагальнення, шляхом поздовжнього інтерпретаційного аналізу. До уваги беруться ітеративні, інваріантні (тобто повторювані та незмінні) характеристики поведінкового матеріалу респондента. Діагностико-корекційний

аналіз якого має попередню тривалу діалогічну взаємодію.

Діалогічна взаємодія «П Р» сприяє розвитку в учасників АСПП здібностей рефлексивності, що важливо для психолога, в аспекті каталізації його соціально-перцептивного інтелекту. У діалозі відбувається наближення до інформаційного блоку соціально-перцептивного пізнання психіки, яке спроможне розкрити невидимі (латентні) детермінанти стабілізованих суперечностей, з метою їх свідомого осягнення та здійснення відповідної корекції, з метою розширення, сприяння, розпізнання та упередження деструкцій поведінки суб'єкта в реальному житті.

У глибинному пізнанні важливо контекстно (в обхід опорів) вийти на сутнісну для аналізанта інформацію (скриту від його свідомості), пов'язану з детермінантами деструкцій психіки. Тому ведення психологом діалогу сприяє розмиканню «хибного кола», якому латентно може бути підкорена психіка особи.

Діалог у глибинному пізнанні здатний об'єктивувати усталені деструктивні тенденції, які за своєю природою не можуть бути пізнані одноактно, прямолінійно та безпосередньо. Саме тому глибинне пізнання передбачає метафоричність, контекстність, опосередкованість та довготривалість діагностико-корекційного процесу, що уможливорює виявлення об'єктивно-ітеративних (незмінних), інваріантних чинників *суб'єктивізму психіки особи*, який підлягає виявленню та ослабленню.

Висновки

1. Аналіз літературно-психоаналітичних джерел дав змогу констатувати необхідність врахування латентної активності несвідомих аспектів психіки, які виявляються шляхом трансформації, перекодування та репрезентації витіснених її змістів у візуалізовані форми. Завдяки останньому відкрились перспективи пізнання цілісності психічного. Зберігається пріоритетність того, що у всій концептуальній поліфонії психоаналітичних надбань все більше і більше стверджуються ідеї *З. Фрейда як семіотики, який першим звернув увагу на можливості перекодування неусвідомлюваних смислів у площину сприйняття (сновидіння, описки, обмовки, вільні асоціації)*.

2. Поздовжня діагностика (дієвість якої стверджено ще в ортодоксальному психоаналізі) у форматі функціонування груп АСПП набула назву – процесуальна, завдяки діалого-аналітичній формі взаємодії психолога з респондентом, що відзначається успішністю лише за умов «прочитування» (ведучим групу) смислових параметрів кожного діалогічного «па». В основі процесуальної діагностики психолога лежить ймовірнісне прогнозування, що спирається на *перцептивне передрозуміння (передасоціації), яке сприяє*

адекватності прочитування ним смислів. Останнє є передумовою діагностичної причільності формування запитань психологом в їхньому потенціалі стимулювання активності респондента.

3. Діалог в АСПП зорієнтований на виявлення у психіці особи внутрішніх, слідових, осередків витіснень (фіксацій), які латентно є заданими та зберігають можливості впливу на спонтанну активність. Не передбачається інформаційна тотожність у сприйнятті глибинного процесу АСПП психологом і респондентом. Психолог зобов'язаний професійно розуміти те, що відбувається «тут і зараз», а респондент переважно зайнятий самоаналізом на тлі власних емотивних навантажень. Важливим є причитування ведучим АСПП смислів у матеріалі діалогічної взаємодії, як і сприяння поглибленню розуміння респондентом власних проблем, що каталізує розширення його самоусвідомлення. За таких умов, особа починає розуміти власний внесок у виникнення життєвих негараздів, що пробуджує інстинкт самозбереження та стимулює перспективи особистісного зростання спрямованого на власну психокорекцію, самореалізацію, самостановлення та професійне вдосконалення.

4. Сліди фіксацій минулого досвіду (в синтезі з архаїчним спадком) незалежно від їхньої валентності («лібідо» чи «мортідо»), мають тенденцію *оживати*, під впливом дієвості закону «вимушеного повторення», якому латентно підкорена спонтанна активність суб'єкта. Розширення самоусвідомлення в процесі діалогічного аналізу поведінкового матеріалу відкриває перспективи осягнення учасником глибинного пізнання власних особистісних проблем (внутрішніх стабілізованих суперечностей) під впливом візуалізовано-вербальної аргументованості, яка процесуально підтверджується впродовж діалого-аналітичного процесу АСПП.

5. Зміст статті присвячений «діалогу психолога з респондентом» доводить невід'ємність глибинного пізнання від актуалізації неусвідомлюваних, пралогічних аспектів мислення учасника діагностико-корекційного процесу, чому сприяє нівелювання тих просоціальних вимог до поведінки, які пригальмовують та блокують мисленнєвий простір критичністю. Відсутність просоціальних вимог до поведінки особи в групі АСПП поширюється і на засоби особистісної самопрезентації (які поза критикою), що відкриває простір для пралогічного мислення, як передумови вибору презентантів. Останнє засвідчує, що відступи від реальності у зображеннях, які «опредметнюють» психіки та несуть інформаційне навантаження, що підлягає аналізу, який передбачено глибинним пізнанням.

Професіоналізм ведення діагностико-корекційного діалогу є магістральною лінією в забезпеченні результативності функціонування АСПП, що залежить від належного розуміння індивідуалізованих смислових параметрів предметних засобів в презентації. Діалог сприяє актуалізації та синтезу соціально-перцептивних і логічних параметрів мислення, що гармонізує психіку та каталізує розвиток соціально-перцептивного інтелекту. Синтез логічного та соціально-перцептивного інтелекту є передумовою мудрості, як необхідної складової високопрофесійного становлення майбутнього практичного психолога, особливо у випадку його професійної зорієнтованості на ведення практики, з метою надання допомоги іншій людині.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Анохин П. К. Избранные труды. Кибернетика функциональных систем. Москва, 1998. 290 с.
2. Бессознательное. Природа. Функции. Методы исследования. Познание, Общение, Личность / под общ. ред. Ф. В. Бассин, А. Г. Прагнишвили, А. Е. Шерозия. Тбилиси : Мецниереба, 1978. Т.3. 802 с.
3. Бессознательное. Природа. Функции. Методы исследования. Результаты дискуссии / под общ. ред. Ф. В. Бассин, А. Г. Прагнишвили, А. Е. Шерозия. Тбилиси : Мецниереба, 1985. Т.4. 464 с.
4. Бодалев, А. А., Зейгарник, Б. В., & Леонтьев, Д. А. Проблема бессознательного: движение к диалогу. *Вопросы психологии*, 1987. № 4 163–165.
5. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 2. Проблемы общей психологии / Под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1982. 504 с.
6. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление. *Психология мышления*. Москва : Изд-во МГУ, 1980. С. 130–140.
7. Лейбин В. М. Словарь-справочник по психоанализу. Из-ство : Питер. Санкт-Петербург, 2001. 688 с.
8. Прибрам К. Языки мозга. Москва : Прогресс, 1975. 463 с.
9. Психоаналіз репродукцій художніх творів у підготовці психологів : навч. посіб. / Т. Яценко, В. Бондар, Л. Галушко, А. Камінська, О. Педченко. Дніпро-Київ : Інновація, 2018. 300 с.
10. Судаков К. В. Динамические стереотипы или информационные отпечатки действительности. Москва : Пер Се, 2002. 127 с.
11. Тихимиров О. К. Психология мышления. Учебное пособие. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1984. 272 с.
12. Франчук О. Ю. Діалог у глибинній корекції майбутнього психолога : автореф. дис. ...канд. психол. наук. Київ, 2015. 20 с.
13. Фрейд З. Толкование сновидений. Киев, 1991. 383 с.
14. Якобсон Р. Язык и бессознательное / Пер. с англ., фр., К. Голубович, Д. Епифанова, Д. Кротовой, К. Чухрукидзе, В. Шеворошкина; составл., вст. слово К. Голубович, К. Чухрукидзе; ред. пер. Ф. Успенский. Москва : Гнозис, 1996. 248 с.
15. Яценко Т. С. Методология глубинного познания: прагматическое и логическое мышление. Днепр : Инновация, 2021. 323 с. <https://doi.org/10.1111/j.1745-8315.2008.00074.x>
16. Яценко Т. С. Психоаналитическая интерпретация комплекса тематических психорисунков (глубинно-психологический аспект). Москва, 2000. 192 с.
17. Яценко Т. С. Психологические основы активной подготовки будущего педагога к общению с учащимися : автореф. дис. ...канд. психол. 195 наук. Киев, 1989. 432 с.
18. Яценко Т. С., Бондар В. І. Глибинне пізнання самодепривації психіки майбутнього психолога: монографія. Київ, 2016. 384 с.
19. Яценко Т. С., Глузман А. В. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога. Днепр-петровск : Инновация, 2015. 394 с.
20. Яценко Т. С., Глузман О. В, Калашник І. В. Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті. Ялта : РВВ КГУ, 2008. 204 с.
21. Яценко Т.С. Теория и практика глубинного познания: прагматическое мышление. Republic of Moldova, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2021. 364 с.
22. Bazan A. Psychoanalysis and academia: Psychoanalysis at the crossroads between exact and human sciences. *International Forum of Psychoanalysis*. 2018. Vol. 27. P. 90 – 97. (Published Online: 29 Jan 2018). <https://doi.org/10.1080/0803706X.2017.1392040>
23. Bromberg, P. 'Speak! that I may see you': Some reflections on dissociation, reality, and psychoanalytic listening. *Psychoanalytic Dialogues*, 1994. Vol.4. P. 517–547.
24. Civitarese, G., & Foresti, G. When our words disturb the psychoanalytic process: From resistance as a defense to resistance as an interactive process. *International Forum of Psychoanalysis*. 2008. Vol.17, № 2. P. 82–90. <https://doi.org/10.1080/08037060701195251>
25. Gadamer, H. 1980. Dialogue and dialectic (PC Smith, Trans, 1980.). <https://doi.org/10.36074/d-oblippo.monograph-2021.03>
26. Knoblauch, S. H. Beyond the word in psychoanalysis the unspoken dialogue. *Psychoanalytic Dialogues*, 1997. Vol.7, № 4. P. 491–516. <https://doi.org/10.1080/10481889709539199>
27. Muller, F. The dialogical self in psychoanalysis. *The Psychoanalytic Quarterly*. 2016. Vol. 85, № 4. P. 929–961.
28. Papiasvili, E. D., & Mayers, L. A. Psychoanalysis and art: Dialogues in the creative process. *In International Forum of Psychoanalysis*. 2011. Vol. 20, № 4. P. 193–195.
29. Podobnik, U., Jerman, J., & Selan, J. Understanding analytical drawings of preschool children: the importance of a dialog with a child. *International Journal of Early Years Education*. 2021. P. 101–115. <https://doi.org/10.1080/09669760.2021.1960802>
30. Yatsenko T. Archaic Heritage of the Psyche: Psychoanalysis of the Phenomenon (V. Lunov, Trans.). Ottawa: Accent Graphics Communications & Publishing. Glasgow: Society for the support of publishing initiatives and scientific mobility Limited, 2021. 324 p.